

Дубовіч І. А.

*кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри екологічної економіки,
спеціаліст із міжнародного права (юрист-міжнародник)
Національного лісотехнічного університету України*

Сенета З. Я.

*магістр
Національного лісотехнічного університету України*

Dubovych I. A.

*Doctor of Science (Geography),
Associate Professor of the Department of Ecological Economics,
Specialist in International Law (International Lawyer)
of the Ukrainian National Forestry University*

Seneta Z. Ya.

*Master of the Department of Ecological Economics
of the Ukrainian National Forestry University*

СУЧАСНІ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

Анотація. У статті розглянуто еколого-економічні проблеми транскордонного співробітництва України із сусідніми державами Європейського Союзу у сфері сільського зеленого туризму. Розкрито сутність транскордонного співробітництва. Виявлено проблемні аспекти розвитку сільського зеленого туризму у транскордонному регіоні. Розроблено еколого-економічні заходи, спрямовані на вдосконалення транскордонної співпраці у сфері сільського зеленого туризму. Звернено увагу на необхідність використання кращого досвіду країн-сусідів із близького зарубіжжя для успішного розвитку цієї сфери.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, сільський зелений туризм, прикордонні території, сільська садиба, держави Європейського Союзу.

Постановка проблеми. Шлях інтеграції України в економічні структури Європейського Союзу вимагає активної співпраці із сусідніми державами та тісного міжнародного еколого-економічного співробітництва, зокрема на транскордонному рівні. Сьогодні як світова, так і вітчизняна практика показують зростання попиту на природний рекреаційний відпочинок. Орієнтуючись на національні традиції України та розвиток сільського туризму у сусідніх державах Європейського Союзу, можна дійти висновку, що на прикордонних територіях є величезний потенціал і можливості для транскордонної співпраці у сфері сільського зеленого туризму.

Україна як член Ради Європи у розвитку транскордонного співробітництва повинна спиратися на головні ідеї геопросторового розвитку, що закладені у Європейських хартіях і мають реалізовуватися через національну регіональну еколого-економічну політику. Розвиток транскордонного співробітництва має здійснюватися із врахуванням збереження самобутності та національної індивідуальності кожної сторони.

Транскордонне співробітництво у сфері сільського зеленого туризму сприятиме підвищенню іміджу прикордонних регіонів, а налагодження туристичної співпраці між Україною та регіонами країн Європейського Союзу – це шлях до формування сталого розвитку прикордонних регіонів у межах нової європейської еколого-економічної політики добросусідства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження у сфері розвитку сільського зеленого туризму здійснюють вітчизняні та закордонні вчені. Вагомий внесок у виявлення проблемних питань розвитку

цього виду туризму внесли Ю.В. Вишневецька, Т.М. Булах, Ю.В. Зінько, В.Ф. Кіфяк, А.В. Дроздов, С. Медлік, Т.К. Сергєєва, А.І. Ейтінгон, В.В. Храбовченко, М.Й. Рутинський, С.П. Кузик, Х.М. Рихлицька. Серед зарубіжних дослідників особливе місце посідають праці В.В. Гаворецького, Т. Дуча, Х. Каравеллі, М. Кларка, М. Лонча.

За останній період зросла також зацікавленість учених та науковців проблемами транскордонного співробітництва. Значну увагу цим питанням приділили закордонні вчені Г. Габбе, Р. Герцог, П. Еберхардт, В. Пила, Т. Лієвські, З. Маєла, З. Горжеляк, М. Ростішевські, А. Стаєк, А. Зарді, а також українські науковці А. Балян, П. Бєленький, О. Братула, В. Будкін, Ф. Ващук, О. Вишняков, Р. Дацків, М. Долішній, В. Засадко, І. Ілько, Є. Кіш, М. Козоріз, С. Куліна, Я. Малик, В. Мікловда, Н. Мікула, С. Мітряєва, А. Мокій, О. Урбан, Х. Притула, Л. Супруненко, В. Толкованов, Р. Федан та ін.

Незважаючи на те, що тематика транскордонного співробітництва України та держав Європейського Союзу у сфері сільського зеленого туризму висвітлена у деяких теоретичних і практичних дослідженнях науковців, питання сучасних еколого-економічних проблем транскордонного співробітництва, пошук нових ефективних шляхів їх вирішення, вдосконалення розвитку транскордонної співпраці нашої країни з сусідніми європейськими державами у сфері сільського зеленого туризму сьогодні є недостатньо дослідженим.

Мета статті полягає у висвітленні еколого-економічних проблем транскордонного співробітництва України у сфері сільського зеленого туризму та розробленні теоретичних положень, методичних основ та практичних рекомендацій

щодо вдосконалення шляхів розвитку цієї співпраці, враховуючи досвід сусідніх держав Європейського Союзу.

Результати дослідження.

За останні десятиліття роль туристичної індустрії значно зросла, адже сьогодні туризм є не лише способом відпочинку, а й одним із найвагоміших джерел поповнення бюджетів регіонів. Туристична сфера для багатьох держав уже давно стала однією зі стратегічних галузей національної економіки. З розвитком галузі туризму одночасно сформувались і нові перспективні форми туризму, однією з яких є сільський зелений туризм, що відкриває значні можливості для вирішення низки еколого-економічних проблем сільських територій.

Враховання специфіки сільського зеленого туризму займає важливе місце у розвитку транскордонного співробітництва, адже в наш час туристичний та рекреаційний потенціали є вагомими елементами, які дозволяють успішно розвиватися прикордонним регіонам. А вирішення проблем використання туристично-рекреаційного потенціалу з урахуванням можливостей транскордонного співробітництва є актуальним питанням сьогодення.

Транскордонна співпраця – особлива сфера зовнішньоекономічної діяльності, яка відіграє важливу роль у міжнародних соціо-еколого-економічних відносинах. Це один з інструментів реалізації євроінтеграційної політики України. Головна мета транскордонного співробітництва – усунення політичних і адміністративних бар'єрів між сусідніми народами, подолання стереотипів і упереджень, формування спільних органів і суб'єктів господарювання (створення господарської, соціальної і культурної інфраструктури), покращення умов життя населення [1, с. 14].

Більшість прикордонних територій у європейських країнах є не такими розвиненими, як центральні, саме тому Європейський Союз спрямовує свою регіональну політику на усунення диспропорцій щодо розвитку регіонів та підвищення життєвого рівня населення. Для України ця ситуація виглядає дещо по-іншому з огляду на те, що в минулому західні прикордонні території держави розвивалися зі специфікою периферійності, а всі інші території – як внутрішні регіони. Поява державного кордону на цих землях внесла суттєві корективи у життєдіяльність населення. Тому основними цілями, яких необхідно дотримуватися у розвитку регіональної еколого-економічної політики у сфері транскордонного співробітництва, є нівелювання наявності кордону, використання нових можливостей щодо вирішення проблем територіального розвитку прикордонних регіонів та забезпечення зростання життєвого рівня населення цих регіонів.

Сільський зелений туризм в Україні сьогодні перебуває на стадії становлення. Системного характеру розвиток сфери туристичних послуг у сільській місцевості починає набувати з кінця ХХ століття. Відпочинок у мальовничих селах за рахунок використання наявного приватного житлового фонду гостинних господарів позитивно впливає не тільки на здоров'я відпочивальників, але і на довкілля та економіку регіонів України, розширення сфери зайнятості сільських жителів та можливість реалізації на місці екологічно чистої продукції особистого селянського господарства [2, с. 87].

Провідну роль у функціонуванні та розвитку сільського зеленого туризму в Україні відіграє Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму. Правлінням організації затверджено важливу програму Добровільної категоризації «Українська гостинна садиба» у сфері сільського зеленого туризму. Метою цієї програми є поступовий розвиток сільських гостинних садиб, значне підвищення

якості обслуговування туристів, надання послуг розміщення та сприяння розвитку українських сіл.

Знак «Українська гостинна садиба» містить словосполучення двома мовами: українською – «Українська гостинна садиба» та англійською – «*Ukrainian Guest House*» та зображення хатинки українського села. Під хатиною розміщена певна кількість квіток мальви – від однієї до трьох [3, с. 28]. Кількість квіток визначає категорію садиби:

- базова (найнижча) – немає жодної квітки;
- перша – наявність однієї квітки
- друга – наявність двох квіток
- третя – наявність трьох квіток

Такий знак повідомляє потенційних споживачів про відповідну якість умов проживання та рівень отримання послуг. Термін його дії, підтверджений відповідним сертифікатом, становить три роки. Категоризація гостинних садиб здійснюється на підставі поданої власником оселі заяви [3, с. 28].

Спілкою сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні у межах проведення XIV Міжнародної агропромислової виставки «АГРОФОРУМ-2017», що відбулася 8 листопада 2017 року, був проведений семінар із питань ознайомлення з основами надання послуг гостинності власниками особистих селянських та фермерських господарств. Учасники семінару зійшлися на думці, що для успішного розвитку сільського туризму в Україні необхідна системна загальнодержавна політика. Вдосконалюючи та підтримуючи цю сферу, варто взяти до уваги кращий досвід країн Європейського Союзу, що може стати у нагоді саме для нас. Для України найбільш ефективним та доступним є використання досвіду країн-сусідів: Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії.

Серед країн близького зарубіжжя для України корисним є досвід, набутий Польщею. Становлення сільського зеленого туризму у Польщі почалося з 90-х років минулого століття. За даними Всесвітньої туристичної організації, з 1997 року Польща посідає 5–7 місця серед країн Європи, які найчастіше відвідують туристи. Польське законодавство сприяє розвитку сільського зеленого туризму. Воно розмежовує основні поняття та головні принципи ведення цієї сфери відпочинку від іншого виду туристичних послуг у сільській місцевості, які законом віднесені до підприємницької діяльності [4, с. 32]. Прибутки селянських господарств звільняються від оподаткування. Також не оподатковуються доходи, отримані шляхом надання послуг ночівлі для туристів за таких умов: житловий будинок з кімнатами, які здаються, належить до селянського господарства; вільні кімнати здаються лише туристам, а не іншим особам чи сезонним працівникам; кімнати для прийому туристів знаходяться тільки у житловому будинку господарів, а не в будь-якій іншій пристосованій для туристів будівлі; господарі здають туристам не більше п'яти кімнат [5, с. 148].

Цей досвід був би досить корисним і для України, яка володіє великим житловим фондом, що активно задіяний у сільському господарстві. Відсутність податку на додану вартість та звільнення доходів від оподаткування стали б одними з основних стимулюючих чинників для заохочення українських селян активно діяти у напрямі розвитку сільського зеленого туризму, облаштування та модернізації власних садиб, розширення спектру сільськогосподарської діяльності (вирощування більшої кількості екологічно чистої продукції, створення оригінальних туристичних послуг) тощо.

Законодавство сусідньої Угорщини відносить сільський зелений туризм до сфери особистого селянського господарства, формує пільгові податкові інструмен-

ти його ведення. Поєднання сільського зеленого туризму з національними традиціями конярства є туристичною «родзинкою» Угорщини. Варто зазначити, що сільський зелений туризм у цій країні останнім часом розвивається дуже швидкими темпами. На заході Угорщини відкрито два нових готелі: один із них знаходиться в окрузі Залу під назвою «*Kolping Hotel y Alsopahok*», а інший розташований неподалік від кордону Австрії – це «*Club Dombogomajor y Cserszegtomaj*». Готельний комплекс «*Kolping*» складається із восьми будинків, обставлених натуральними меблями із сосни, у всіх будинках є глиняні печі (*kemence*), що формою нагадують копу сина. По-сучасному обладнані лише ванна кімната. Найбільшою популярністю серед туристів користуються такі території, як: південно-західна область Ваш, східна область Сольнок (район річки Тиса) та славнозвісний Хортобадський степ [4, с. 34].

У Румунії інтереси господарів садиб представлені національною асоціацією сільського, екологічного і культурного туризму (*ANTREC*), яка була створена у 1994 році. До складу організації входять 30 філій та 3500 членів, які є власниками садиб та ферм у 900 селах. Майже 20 тисяч кімнат для відпочинку пропонують туристам у цій країні. Система стандартів якості місць розміщення складається з п'яти рівнів, а сертифікація сільських садиб була проведена Національним агентством з туризму і охопила всі садиби цієї організації [5, с. 151]. Сільський зелений туризм у Румунії розвивається передусім на гірській території Південних Карпат і зорієнтований на такі самі переваги, як і в Україні. Серед цих переваг слід відзначити багаті етнокультурні народні традиції та збереження природного середовища. Туристи цікавляться народними звичаями та обрядами, знайомляться з традиційними ремеслами цього краю, своєю красою їх зачаровують гірські замки та унікальна народна архітектура. Велика кількість приїжджих зупиняється на гірськолижних курортах, багатьох із них приваблює вівчарство на природно-заповідних карпатських полонинах.

Беручи до уваги досвід сусідніх європейських країн, варто сказати, що для України пріоритетним напрямом транскордонної еколого-економічної співпраці має стати ефективне використання наявного рекреаційного потенціалу, а основними інструментами – розроблення екологічних програм та програм обміну науковцями та кваліфікованими кадрами. Активніше використання структурних фондів Європейського Союзу та приєднання до різноманітних програм транскордонного еколого-економічного співробітництва в перспективі дозволять здійснити моніторинг курортно-рекреаційних територій, дослідження та відновлення історичної і культурної спадщини, прокладання нових екскурсійних маршрутів та забезпечення сталого розвитку у сфері сільського зеленого туризму.

До актуальних еколого-економічних проблем туристичної галузі України сьогодні можна віднести:

- неефективне використання туристично-рекреаційних можливостей та низький рівень розвитку туристичної та рекреаційної інфраструктури;
- нерациональне використання об'єктів природо-заповідного фонду, загрозу знищення унікальних санаторно-курортних ресурсів;
- неналежний стан, а подекуди взагалі відсутність впорядкованих туристичних маршрутів (брак обладнаних місць короткочасного відпочинку, гірських туристичних притулків, недостатня кількість шляхів (пішохідних, велосипедних, водних тощо) для активного туризму);
- недостатню забезпеченість туристичною інформацією як для туристів, так і для підприємств, що надають послуги у сфері туризму (картами, інформаційно-довідковою продукцією тощо), слабкий рівень забезпечення

візуальною туристичною інформацією, дорожніми вказівниками і туристично-інформаційними знаками;

- незадовільний стан пам'яток історичної та архітектурної спадщини;
- поганий стан доріг та під'їздів до об'єктів туристичної та курортної сфери, недостатнє використання транспорту для перевезення туристів;
- низький рівень методичної, організаційної, інформаційної та матеріальної підтримки з боку держави суб'єктів туристичної діяльності;
- недостатнє забезпечення професійними кадрами галузі туризму;
- неефективну діяльність відповідних структур щодо забезпечення екологічної безпеки територій для розвитку рекреаційного бізнесу;
- слабку взаємодію місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення розвитку туризму і рекреації.

Наявні проблеми диктують необхідність створення та впровадження ефективної державної політики щодо розвитку сфери туризму, зокрема і сільського зеленого.

Для розвитку транскордонного еколого-економічного співробітництва України із сусідніми державами Європейського Союзу у сфері сільського зеленого туризму потрібно вирішити низку невідкладних заходів:

1. На законодавчому рівні затвердити організаційні умови надання послуг у сфері сільського зеленого туризму. Законодавчо закріпити визначення базових положень і термінів (аграрний туризм, сільський туризм, сільський зелений туризм, зелений туризм, агрооселя).
2. Створити і впровадити систему пільгового довгострокового кредитування для сільського населення та забезпечити закріплення певних пільг та преференцій (сплата податків, оплата комунальних послуг тощо) для власників гостинних садиб.
3. Сформулювати пропозиції щодо елементів фірмового та етнічного стилів для ідентифікації українського сільського зеленого туризму.
4. Створити інформаційні засоби та технології з даними щодо клієнтської бази. Інформувати клієнтів про нові пропозиції на ринку послуг. Забезпечити регулярний обмін інформацією між клієнтами і турагенствами.
5. Налагодити тісну співпрацю з міжнародними та вітчизняними фондами. Ефективно використовувати грантову та фінансову допомогу. Брати участь у міжнародних програмах розвитку сільського зеленого туризму.
6. Підвищити ефективність використання транзитного потенціалу у західних областях України шляхом будівництва нових і реконструкції чинних пунктів пропуску, модернізувати залізничні колії, швидкісні та об'їзні дороги.
7. Активізувати місцеві органи влади щодо підтримки сільського зеленого туризму, адже сільський зелений туризм – це додаткові гроші в розвиток інфраструктури районів та областей України.
8. Проводити навчальні семінари, тренінги та забезпечувати ці заходи якісним навчальним матеріалом, організовувати поїздки та екскурсії у найкращі садиби прикордонних територій. Створити та розвивати нові спільні культурні транскордонні маршрути.
9. Створити інформаційне забезпечення (реклама, друкування брошур про туристичний потенціал транскордонного регіону та його окремих районів, адреси гостинних осель) та сертифікацію садиб.
10. Створити високоякісну освітню програму для працівників туристичної галузі, налагодити випуск туристичних довідників. Брати активну участь у міжнародних ярмарках та виставках.

11. З метою якісного наукового супроводу інституційного забезпечення туристичної галузі в межах виконання державних наукових тем із транскордонного еколого-економічного співробітництва залучати профільні навчальні заклади та державні науково-дослідні установи.

Реалізація відповідних заходів дає змогу отримати необхідні знання у сфері сільського зеленого туризму всім тим, хто вже розпочав свою справу або має бажання та можливості її розпочати. Сільські садиби у фірмовому та етнічному українському стилях – це додатковий потік іноземних туристів, а отже, і значні доходи для власників сільських осель та їх родин. Це і зростання туристичного іміджу України на міжнародному рівні.

Висновки. Транскордонне співробітництво позитивно впливає на розвиток сільського зеленого туризму. Сьогодні сільський зелений туризм визначений одним із пріоритетних напрямів туристичної індустрії країн Європейського Союзу загалом, який динамічно розвивається. Розвиток транскордонної еколого-економічної співпраці у сфері сільського зеленого туризму між Україною та сусідніми державами Європейського Союзу повинен ґрунтуватися на взаємоповазі, взаємодопомозі та партнерських відносинах і враховувати наявні громадські позиції, на основі яких повинні надалі розвиватися, вдосконалюватися та зміцнюватися дружні міжнародні відносини.

Список використаних джерел:

1. Біланюк О.П. Сучасний стан та перспективи розвитку сфери туризму в україно-польському транскордонному регіоні / О.П. Біланюк // Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2013. Вип. 43. Ч. 2. С. 14–19.
2. Сердюкова О.М. Сутність сільського зеленого туризму / О.М. Сердюкова // Економіка та держава № 3. 2014. С. 87–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2014_3_22.
3. Власенко І.В. Стан підприємництва у сфері сільського зеленого туризму в Україні та закордоном / І.В. Власенко // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького. Серія : Економічні науки. 2017. Т. 19, № 76. С. 26–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/smlnues_2017_19_76_7.
4. Осипова М. Світовий досвід організації сільського туризму : метод. посіб. Вип. 1 / М. Осипова. Одеса: Центр розвитку та правової підтримки села, 2009. 56 с.
5. Ісаєнко В.М. Стратегія сталого розвитку (туристична галузь) : навч. посібник / В.М. Ісаєнко, К.Д. Ніколаєв, К.О. Бабікова, Г.О. Білявський, І.Г. Смирнов. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. 295 с.

СОВРЕМЕННЫЕ ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ТРАНСГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА УКРАИНЫ И ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА В СФЕРЕ СЕЛЬСКОГО ЗЕЛЕННОГО ТУРИЗМА

Аннотация. В статье рассмотрены эколого-экономические проблемы трансграничного сотрудничества Украины с соседними государствами Европейского Союза в сфере сельского зеленого туризма. Раскрыта сущность трансграничного сотрудничества. Выявлены проблемные аспекты развития сельского зеленого туризма в трансграничном регионе. Разработаны эколого-экономические мероприятия, направленные на совершенствование трансграничного сотрудничества в сфере сельского зеленого туризма. Обращено внимание на необходимость использования лучшего опыта стран-соседей из ближнего зарубежья для успешного развития этой сферы.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, сельский зеленый туризм, приграничные территории, сельская усадьба, государства Европейского Союза.

CURRENT ECOLOGICAL AND ECONOMIC PROBLEMS OF CROSS-BORDER COOPERATION OF UKRAINE AND THE EUROPEAN UNION IN THE FIELD OF RURAL GREEN TOURISM

Summary. The article considers ecological-economic problems of cross-border cooperation of Ukraine with the neighboring countries of the European Union in the field of rural green tourism. The paper explores the essence of the cross-border cooperation. It reveals problematic aspects of development of rural green tourism in the transboundary region. It develops ecological-economic measures aimed at improving cross-border cooperation in the field of rural green tourism. It also underlines the necessity of using the best experience of the closest neighboring countries for the successful development of this sphere.

Key words: cross-border cooperation, rural green tourism, border territories, country estate, states of the European Union.